

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ЩОДО СПРИЯННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТРАШОКЛАСНИКІВ

Дипломна робота з соціальної педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень
«Бакалавр»)

студентки **4** курсу **42** групи
галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

6.010106 Соціальна педагогіка

Бондар Олександри Олександрівни

Керівник:

кандидат педагогічних наук,
доцент **І.В. Літяга**

Рецензент: кандидат педагогічних наук,
завідувачка кафедри природничих та
соціально-гуманітарних дисциплін КВНЗ
«Житомирський інститут медсестринства»
І.М.Круковська

м. Житомир – 2015 рік

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ПРОФОРІЄНТАЦІЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	Ошибка! Закладка не определена.
1.1. Сутність профорієнтаційної роботи в умовах ЗНЗ	Ошибка! Закладка не определена.
1.2. Соціально-педагогічна специфіка профорієнтації старшокласників	Ошибка! Закладка не определена.
1.3. Структура та соціально-педагогічні технології підтримки старших школярів у професійному самовизначенні	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до розділу 1	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ	Ошибка! Закладка не определена.
2.1. Програма емпіричного дослідження соціально-педагогічного впливу на професійне самовизначення старшокласників	Ошибка! Закладка не определена.
2.2. Дослідження соціально-педагогічного впливу на професійне самовизначення старшокласників	Ошибка! Закладка не определена.
2.3 Програма соціально-педагогічної підтримки школярів старших класів щодо професійного самовизначення.....	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до розділу 2	Ошибка! Закладка не определена.
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	7
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	11
ДОДАТКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність проблеми. Профорієнтаційна робота є одним із пріоритетних напрямів діяльності соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу. Для ефективної профорієнтації важливо, щоб засоби і методи, які використовуються, відповідали потребам учнівської молоді та сучасним суспільним вимогам. Зокрема, на сьогодні стали актуальними ідеї організації системи профорієнтації з урахуванням запитів ринку праці та виховання конкурентоспроможної особистості майбутніх фахівців. Наразі на ринку праці затребувані активні, креативні, компетентні, рішучі люди, які захоплюються власною роботою.

Існування проблеми професійного самовизначення пов'язана із протиріччям між системою зовнішніх стимулів, що характеризують практику роботи шкіл, і системою реально діючих мотивів старшокласників. Проблема формування мотиваційної сфери старшокласників не в тому, що вони формально опанували моральні цінності, які склалися в суспільстві, норми і правила поведінки, а в усвідомленні цих вимог, норм і правил, утворенні на їх основі індивідуальних переконань, що забезпечує соціальну активність, діяльнісну позицію кожного школяра стосовно свого майбутнього. Тобто, тільки наявність сформованої потреби в оволодінні конкретною предметною діяльністю конкретним видом праці робить вибір професії мотивованим і утворює механізм свідомого вибору професії.

Теоретичні аспекти проблеми самовизначення аналізуються у працях Б. Г. Ананьєва, Л. І. Божович, С. Л. Рубінштейна, Є. О. Клімова, М. С. Пряжникова. Розробка питання дає можливість визначити загальні

положення керівництва цим процесом (Є. О. Голомшток, Є. О. Клімов, М. С. Пряжников, С. М. Чистякова, П. А. Шавір). В сучасній соціальній педагогіці та психології теорія професійного самовизначення є досить розробленою – розглядаються його типи (М. С. Пряжников, 1996), моделі та рівні (Є. О. Клімов, 1996), компоненти (П. А. Шавір, 1981) та механізми (С. Д. Неверкович, Н. В. Самоукіна, 1990).

Професійне самовизначення найчастіше визначається як вибір людиною напряму і змісту свого подальшого розвитку, сфери та засобів реалізації індивідуальних якостей і здібностей, соціального середовища для втілення своєї життєвої мети та моральних цінностей; це – цілісний, інтегративний процес, у якому реалізуються основні життєві цінності людини і конкретизуються аспекти її життєвого, особистісного, соціального самовизначення.

На професійне самовизначення особистості впливають соціально-економічні умови, міжособистісні взаємини, вікові особливості, ситуативні чинники, але провідне значення в професійному самовизначенні належить самій особистості, її активності, відповідальності за своє становлення. Професійне самовизначення є важливим чинником самореалізації особистості у певній професії та культурі взагалі. Постійний пошук свого місця у світі професій дозволяє особистості знайти сферу діяльності для повної самореалізації.

Професійне самовизначення не зводиться до одномоментного акту вибору професії і не закінчується із завершенням професійної підготовки за обраною спеціальністю. Професійне самовизначення здійснюється упродовж всього професійного життя: особистість постійно рефлексує, переосмислює своє професійне буття і самостверджується у професії.

Професійне самовизначення як самостійне і незалежне визначення життєвої перспективи та вибір майбутньої професії є найголовнішим завданням розвитку в ранньому юнацтві, а тому надзвичайно актуальним для досліджень.

У здійсненні профорієнтаційної роботи спостерігається заміна постійної цілеспрямованої роботи епізодичним проведенням взаємонеузгоджених заходів, особливо на завершальному етапі навчання у старшій школі. Саме тому стає важливим планування кар'єри учнями ще під час навчання в ЗНЗ. Соціальний же педагог є фахівцем, однією з функцій якого є профорієнтаційна діяльність. Саме тому він повинен знати, яким чином допомогти учневі це зробити.

Отже, враховуючи актуальність даної проблеми, темою нашого дослідження обрано **«Соціально-педагогічна робота щодо сприяння професійного самовизначення старшокласників».**

Мета дослідження: проаналізувати та дослідити методи, прийоми і засоби соціально-педагогічної діяльності щодо сприяння професійного самовизначення старшокласників.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність та соціально-педагогічну специфіку профорієнтаційної роботи із старшокласниками в умовах ЗНЗ.
2. Охарактеризувати структуру та соціально-педагогічні технології підтримки старших школярів у професійному самовизначенні.
3. Дослідити особливості соціально-педагогічного впливу на професійне самовизначення старшокласників.
4. Розробити програму соціально-педагогічної підтримки старших школярів у професійному самовизначенні.

Об'єкт дослідження: професійне самовизначення старшокласників.

Предмет дослідження: методи, прийоми і засоби соціально-педагогічної діяльності щодо сприяння професійного самовизначення старшокласників.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; аналіз і синтез базових категорій дослідження – кар'єра, планування кар'єри, успішна кар'єра, соціально-педагогічна технологія тощо; проектування профорієнтаційної системи, що відповідає

потребам ринку праці; аналіз та синтез причинно-наслідкових зв'язків у контексті дослідження; узагальнення висновків дослідження); емпіричні (опитування, анкетування, інтерв'ювання).

Теретичне значення дослідження: проаналізовано сутність та соціально-педагогічну специфіку профорієнтаційної роботи в умовах ЗНЗ, структуру та соціально-педагогічні технології підтримки старших школярів у професійному самовизначенні.

Практичне значення дослідження: розроблено програму соціально-педагогічної підтримки школярів старших класів щодо професійного самовизначення.

Публікації за темою дослідження. Бондар. О. Профорієнтація старшокласників як складова соціально-педагогічної діяльності / О. Бондар // Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник наукових робіт викладачів і студентів] / за заг. ред. Н. П. Павлик. – Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 106-107.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (72 найменування, з них – 7 англійською мовою), 4 додатків. Основний зміст роботи розкрито на 67 сторінках. Загальний обсяг роботи – 84 сторінки.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. У роботі проаналізовано сутність та соціально-педагогічну специфіку профорієнтаційної роботи із старшокласниками в умовах ЗНЗ. Визначено, що професійна орієнтація є системою соціально-економічних, психолого-педагогічних та методико-фізіологічних заходів, спрямованих на забезпечення активного, свідомого професійного самовизначення та трудового становлення особистості з урахуванням своїх можливостей та індивідуальних особливостей і кон'юктури ринку праці для повноцінної реалізації в професійній діяльності.

Для ефективності діяльності соціального педагога щодо професійного самовизначення старшокласників доцільно орієнтуватися на формування особистісних якостей учнів: здібності до самопізнання, незалежності, довіри до себе, вміння робити вибір і нести за нього відповідальність, цілеспрямованості, самокритичності, компетентності, комунікабельності, самостійності, мобільності, вольових якостей.

Профорієнтаційна діяльність соціального педагога буде ефективною за умови її системності, комплексності і безперервності. Дана діяльність повинна включати наступні напрями: надання учням глибоких і всесторонніх знань з проблеми вибору професії: знань про світ професій, про самого себе, про шляхи здобування професійної освіти, про потребу в кадрах; надання старшокласникові можливостей для глибокого самопізнання: свого темпераменту, інтересів, здібностей, схильностей, типу мислення, потреб, ціннісних орієнтацій і так далі; формування потреби самовизначення з урахуванням, що вже виникли у підлітка, освітніх і професійних інтересів та схильностей, переконань і установок, ідеалів і уявлень про життєві цінності; сприяти активізації учнів у пошуку власного шляху освоєння професії; створення умов для моделювання свого майбутнього, для побудови еталонів

у вигляді ідеального образу професіонала, для створення професійних інтересів і планів.

Також варто відмітити, що соціально-педагогічна робота із старшокласниками щодо професійної орієнтації повинна повною мірою враховувати актуальні вікові потреби учнів і суперечності, що виникають при їх реалізації та будуватися на основі особистісного підходу.

2. Охарактеризовано структуру та соціально-педагогічні технології підтримки старших школярів у професійному самовизначенні. Зазначено, що вивчення нормативно-правових і науково-методичних матеріалів, що забезпечують допрофесійну підготовку учнів, показує, що існуючі підходи до організації та здійснення діяльності щодо надання допомоги у професійному самовизначенні учнів недостатньо ефективні.

Метою професійного самовизначення є поступове формування у школяра внутрішньої готовності до усвідомленої і самостійної побудови, коригування та реалізації перспектив свого розвитку (професійного, життєвого, особистісного), готовності розвиватися в часі і самостійно знаходити особистісно значущі смисли в конкретній професійній діяльності.

Досягнення даної мети передбачає взаємодію двох сторін – самовизначення суб'єкта та суб'єкта, що направляє та формує готовність і здатність до адекватного вибору на будь-якому етапі життєвого шляху.

Таким чином, зміст соціально-педагогічної роботи, спрямованої на професійне самовизначення школярів, передбачає формування у старшокласників соціальних і особистісно значущих мотивів вибору професії; створення умов для моделювання свого майбутнього й ідеального образу професіонала, а також реалізації професійних інтересів і планів. Соціально-педагогічна діяльність націлена на надання учням можливості широкопрофільної підготовки в поєднанні з формуванням відповідної спрямованості особистості, що включає потреби, інтереси, переконання, ціннісні орієнтації, мотиви і відношення, формування позитивного ставлення до власного професійного майбутнього.

3. Дослідивши особливості соціально-педагогічного впливу на професійне самовизначення старшокласників, ми дійшли до висновку, що учнівська молодь не досить гарно орієнтується в проблемах та потребах сучасного ринку праці, які заважають нормальному соціально-економічному розвитку як всієї країни, так і її окремих регіонів. Адже, актуальними лишаються проблеми економічної активності населення, кількісно якісного дисбалансу між пропозицією та потребою у робочій силі, низького кваліфікаційного рівня незайнятого та працюючого населення, а також проблеми зайнятості молоді (недостатній рівень підтримки тих, хто вперше виходить на ринок праці (випускників навчальних закладів)), неформалізовані внутрішні трудові міграції та тіньовий ринок праці. старшокласники самостійно підходять до вибору професій, проте керуються багатьма стереотипами, нав'язаним як батьками, так і суспільством в цілому. Негативним є і той факт, що ними не вивчені потреби сучасного ринку праці та не розглядається як проблема «неузгодженість розвитку ринку праці з ринком освітніх послуг». Адже, для економіки України характерним залишається існування значних освітньо-кваліфікаційних диспропорцій між попитом на робочу силу та її пропозицією. Незбалансованість обсягів потреби у працівниках певних професій з обсягами пропозиції призводить до суттєвих диспропорцій: збільшення кількості претендентів на одну вакантну посаду за одними видами професій і нестачі кваліфікованих працівників за іншими.

Основною проблемою сучасної системи профорієнтації соціальні педагоги вважають те, що старшокласників орієнтують на вибір предметів для складання на ЗНО, а не на визначення конкретної професії і підготовку до неї. Також спеціалісти зазначали, що старшокласники не критично ставляться до профінформації, котру отримують від знайомих, ЗМІ, мало орієнтуються на реальні потреби ринку праці і можливість працевлаштування.

4. На основі проаналізованого теоретичного матеріалу та проведеного дослідження нами була розроблена програма соціально-педагогічної підтримки старших школярів щодо професійного самовизначення. Представлена програма складається з наступних етапів: інформаційно-просвітницький, діагностичний, цілепокладання, діяльнісний. Це означає, що програма дає можливість соціальному педагогові ефективно здійснювати профорієнтаційну діяльність щодо професійного самовизначення старшокласників. А використання запропонованих рекомендацій соціальним педагогом ЗНЗ дасть можливість підвищити рівень уявлень учнів про професії та процес планування кар'єри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова Г. М. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства / Г. М. Авер'янова, Н. М. Дембицька, В.В. Москаленко. – К. : «ППП», 2005. – 307 с.
2. Азарова Т. В. Соціальні технології / Т. В. Азарова, Л. К. Абрамов. – Кіровоград : ІСКМ, 2004. – 104 с.
3. Алексеева В. І. Місія соціального педагога / В. І. Алексеева // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./dsch/texts/200_3.pdf
4. Алексеєнко Т. Ф. Технології соціально-педагогічної роботи в територіальній громаді / Т. Ф. Алексеєнко // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2004. – № 2. – С. 47-55.
5. Афанасенко И. В. Стратегии построения карьеры как компонент профессиональной Я-концепции / И. В. Афанасенко // Сборник материалов III всероссийского съезда психологов. – СПб., изд-во Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина, 2005. – 468 с.
6. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
7. Безпалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Безпалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
8. Белецкий Н. П. Менеджмент. Деловая карьера / Н. П. Белецкий. – М. : Высш. шк., 2001. – 302 с.
9. Вишнякова М. Управління кар'єрою: стратегічний план розвитку кар'єри / М. Вишнякова // Управління персоналом. – К. : HRD, 2006. – № 11. – 216 с.
10. Герасимчук А. Соціологія бізнесу / А. Герасимчук, М. Козловець, І. Саух. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2006. – 276 с.

11. Голубенко М. Проектна діяльність у школі / Упоряд. М. Голубенко. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.
12. Гончарова Н. О. Основи вибору професії: консультативний тренінг / За ред. В. Ф. Моргуна. – Полтава : АСМІ, 2007. – 148 с.
13. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2004. – 535 с.
14. Грішнова О. А. Людський капітал : формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2001. – 254 с.
15. Дворецька Г. В. Соціологія / Г. В. Дворецька. – К. : КНЕУ, 2002. – 472 с.
16. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) / Постанова Кабінету Міністрів України № 896 від 3 листопада 1993 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93>.
17. Єрмаков І. Г. Життєтворчі компетенції особистості : [Практико зорієнтований посібник] / І. Г. Єрмаков, Д. О. Пузіков. – Донецьк : Каштан, 2007. – 242с.
18. Заверико Н. В. Теоретичні засади соціально-педагогічної технології роботи з підлітками / Н. В. Заверико // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб.наук. пр. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – № 2. – С. 58-69.
19. Зайченко М. В. Інструментарій соціального педагога / М. В. Зайченко. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.
20. Закон України «Про загальну середню освіту» Верховна Рада України. №651 - XIV. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
21. Закон України «Про зайнятість населення» Верховна Рада України від 05.07.2012 . : [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

22. Захаров М. М. Професійна орієнтація школярів // Школа і виробництво / М. М. Захаров. – М. : Социс, 1989. – 24 с.
23. Зимівець Н. В. Сутність, принципи та структура соціально-педагогічних технологій формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді / Н. В. Зимівець. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua/>.
24. Капська А. Й. Соціальна педагогіка / За ред. А. Й. Капської. – К. : Центр учбової літератури, 2001. – 488 с.
25. Капська А. Й. Технології соціально-педагогічної роботи / за заг.ред. А. Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2000. – 423с.
26. Карнегі Д. Як перестати тривожитися й почати жити / Д. Карнегі. – М. : Сучасний літератор, 2002. – 186 с.
27. Климов Е. А. Методика «ДДО» / Е. А. Климов. – Самара : БАХРАХМ, 2001. – 609 с.
28. Коваленко О. Е. Методологічні засади професійної освіти / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, І. С. Посохова, Л. В. Штефан, С. А. Лисенко. – Харків : УПА, 2010. – 191 с.
29. Коваль А. Т. Соціальна педагогіка / А. Т. Коваль, І. Д. Зверева, С. Р. Хлебнік. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
30. Комаров Є. Управління кар'єрою / Є. Комаров. – Управління персоналом. – № 1. – К. : Основа, 1999. – 114 с.
31. Кон И. С. Социология личности / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1967. – 383 с.
32. Корольчук М. С. Теорія і практика професійного психологічного відбору / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 536 с.
33. Лотова І. Професійна кар'єра держслужбовців : варіативний підхід / І. Лотова // Людина і Праця. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – № 10. – 286 с.
34. Лукашевич М. П. Теория и практика самоменеджмента: навчальний посібник / М. П. Лукашевич. – К. : МАУП, 1993. – 358 с.

35. Лукашевич Н. П. Социология воспитания : Краткий курс лекцій / Н. П. Лукашевич. – К. : МАУП, 1996. – 246 с
36. Лях Т. Л. Професія. Кар'єра. Успіх / Автори-упоряд. : Т. Л Лях, Ю. М. Малієнко, Н. Є. Троценко, Т. П. Цюман, А. М. Шеламкова. – К. : Основа-Принт, 2010. – 132 с.
37. Макеєв С. О. Соціологія: навч. посібник / С. О. Макеєв, Н. В. Костенко. – Київ : Довіра, 2008. – 343 с.
38. Морозова М. Е. Організаційні засади управління становлення професійною кар'єрою як процес розвитку / М. Е. Морозова // Теорія та методика управління освітою, 2011. – № 7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.archive.nbuv.gov.ua/e-journals/2011_7/1.pdf.
39. Мудрик А. В. Социальная педагогика / Под ред. В. А. Сластенина. – М. : Академия, 2004. – 200 с.
40. Наказ «Про затвердження Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається» Мінмолодьспорт України; № 159/30/1526.[Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0198-95>
41. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога. Творческий центр / Р. В. Овчарова. – М. : Сфера, 2004. – 482 с.
42. Огоренко В. М. Соціологія праці / В. М. Огоренко, Ж. Д. Малахова. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 304 с.
43. Орлов Ю. М. Самопізнання і самовиховання характеру / Ю. М. Орлов. – М. : Просвещение, 1991. – 224 с.
44. Отрощенко Н. Л. Організація взаємодії школи і батьків щодо питань соціально-професійного самовизначення старшокласників / Н. Л. Отрощенко // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2009. – №4. – 96 с.
45. Отрощенко Н. Професійна орієнтація учнів загальноосвітньої школи: сучасний стан проблеми / Н. Отрощенко // Вісник ЛНПУ імені Тараса Шевченка. – 2007. – №7. – С. 194 – 198.

46. Охотский Е. В. Служебная карьера / Под.ред. Е. В. Охотского. – М. : Экономика, 1998. – 213 с.
47. Парфанович І. І. Соціальна діагностика / І. І. Парфанович. – Тернопіль : ТДПУ, 2009. – 182 с.
48. Пачковський Ю. Ф. Соціологія і психологія / За заг. ред. Ю. Ф. Пачковського. – К. : Каравела, 2012. – 760 с.
49. Плахотнік О. Гендерна політика в Україні. Методичний посібник для державних службовців, представників органів місцевого самоврядування та ЗМІ / Упорядн. : О. Плахотнік, І. Лазарук. – Харків : Райдер, 2007. – 44 с.
50. Подоляк В. О. Формування в учнів системи наукових компетентностей учнів в галузі сучасного виробництва / В. О. Подоляк. – Вінниця: «Книга – Вега», 2002. – 462 с.
51. Поляков В. А. Технология карьеры / В. А. Поляков. – М. : Дело, 1995. – 128 с.
52. Постанова «Про Концепцію державної системи професійної орієнтації населення» Кабінет Міністрів України від 27.01.1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/48-94>.
53. Проскурка Н. М. Професійна кар'єра як один із аспектів професійного розвитку особистості / Н. М. Проскура // Вісник Національного авіаційного університету – К. : КНАУ, 2009. – №2. – С. 28-31.
54. Пряжніков Н. С. Методи активізації професійного та особистісного самовизначення / Н. С. Пряжніков. – М. : НПО «МОДЕК», 2002. – 199с.
55. Рибалка В. Готовність учня до профільного навчання / упоряд. В. Рибалка. – К. : Мікрос-СВС, 2003. – С.84-92.
56. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога / Е. И. Рогов. – М. : ВЛАДОС, 2001. – С. 573-580.
57. Розіна Н. Аспекти професійного самовизначення старшокласників / Н. Розіна // Пед. вісн. – 2011. – № 4. – С. 25-28.

58. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка / Н. А. Сейко. – Житомир : Житомир.держ. пед. ун-тет, 2002. – 260 с.
59. Сорочинська В. Є. Організація роботи соціального педагога / В. Є. Сорочинська. – К. : Кондор, 2005. – 198с.
60. Тименко М. М. Особливості профорієнтаційної роботи соціального педагога у загальноосвітніх навчальних закладах / М. М. Тименко // Вісник Національного авіаційного університету. – К. : КНАУ, 2009. – №2. – С.34.
61. Чернявська О. В. Технології соціальної роботи / О. В.Чернявська. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 72 с.
62. Шевчук О. Соціально-педагогічна технологія у діяльності соціального педагога / О. Шевчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: dspace.udpu.org.ua:8080/pdf
63. Шейн Е. Якоря кар'єри / Е. Шейн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vsetesti.ru/1087/>
64. Шелестова Л. Професійне самовизначення старшокласників / Упоряд. Л. Шелестова. – К. : Вид. дім «Шкільний світ», 2006. – 128 с.
65. Якуба О. О. Практикум з соціології: навчальний посібник / О. О. Якуба. – Харків : 2010. – 368 с.
66. Ярошевская С. Н. Основные направления деятельности социального педагога по профессиональной ориентации учащихся основной школы / С. Н. Ярошевская // Формирование культуры здорового и безопасного образа жизни обучающихся. – Белгород : БДИ, 2010. – 210 с.
67. Bulgarelli A. Professionalising career guidance / A. Bulgarelli. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/5193_en.pdf p.12)
68. Career cruiser. Florida Department of Education Division of Career and Adult Education. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fldoe.org/workforce/pdf/cruiser.pdf> p.8)

69. Career more than just a job / Career development understandings informing my future: [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : [www.myfuture.edu.au.Careers.pdf](http://www.myfuture.edu.au/Careers.pdf)

70. Mark L. Career construction theory / L. Mark : [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : www.uwex.edu/ics/career_construction.doc

71. Myra Pollacn Sadker. Teachers, Schools And Society / Myra Pollacn Sadker, David Miller Sadker // New York : McGaw-Hill Higher Education. – 2003. – 113 p.

72. Patton W. Career Development and Systems Theory / W. Patton. – Australia : Queensland University of Technology, 2006. – p.4.

73. Paul J. Hrtung. Career Adaptability in Childhood Erik / Paul J. Hrtung, J. Porfeli, Fred W. Vondracek // The Career Development Quarterly. – Missouri : National Career Development Association, 2008. – Volume 57. – p. 64.